

ARAŞTIRMA/RESEARCH

TÜRKİYE’NİN DOĞUSUNDA BİR İLDE YAŞAYAN ANNELERİN DOĞUM SONU DÖNEMDE EBEVEYNLİK DAVRANIŞLARI

Aynur AYTEKİN ÖZDEMİR¹

Semra KÖSE²

Sibel KÜÇÜKOĞLU³

Sevda AKBAKAY⁴

Alınış Tarihi/Received	Kabul Tarihi/Accepted	Yayın Tarihi/Published
08.01.2021	29.05.2021	25.06.2021

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:
Aytekin Özdemir A, Köse S, Küçükoglu S, Akbakay S. Türkiye'nin Doğusunda Yaşayan Annelerin Doğum Sonu Dönemde Ebeveynlik Davranışları. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 2021; 24(2): 231-238. DOI: 10.17049/ataunihem.856528

ÖZ

Amaç: Araştırma, Bingöl ilinde yaşayan annelerin doğum sonu döneminde ebeveynlik davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma, Bingöl ilinde bulunan bir devlet hastanesinde Temmuz-Aralık 2014 tarihleri arasında tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir. Evreni, bu tarihlerde belirtilen hastanede doğum yapan araştırmaya alınma kriterlerine uyan anneler oluşturmuştur. Örneklem grubu seçimine gidilmemiştir. Çalışma, 300 anne ile tamamlanmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından "Soru Formu" ve "Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışları Ölçeği (DSEDÖ)" aracılığıyla yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır.

Bulgular: Çalışmada 18-25 yaş grubunda, üniversite ve üzeri eğitim seviyesine sahip olan, çalışan, gelir durumu giderinden fazla olan, çekirdek aile yapısına sahip ve evlilik süresi 1-5 yıl olan, ilk gebeliği olan, doğum öncesi bakım sayısı 10 ve üzeri olan, planlı gebelik sonucu doğum yapan annelerin doğum sonu ebeveynlik davranışlarının daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Araştırmada annelerin %2.3'ü DSEDÖ'den 1 puan alırken, %62.7'sinin tam puan aldığı (6 puan) ve annelerin DSEDÖ genel puan ortalamasının 5.27 ± 1.17 olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Araştırmada annelerin ebeveynlik davranışı puan ortalamalarının yüksek düzeyde olduğu; yaş grubu, eğitim durumu, çalışma durumu, yaşadığı yer, gelir durumu, aile tipi, evlilik süresi, gebelik sayısı, doğum öncesi bakım sayısı, gebeliğin planlanma durumu değişkenlerinin DSEDÖ puan ortalamalarını etkilediği, doğum şekli ve bebeğin cinsiyetinin DSEDÖ puan ortalamalarını etkilemediği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anne; Doğum sonu dönem; Ebeveynlik davranışı; Hemşirelik; Yenidoğan.

ABSTRACT

Parenting behaviours of mothers living in the east of turkey in the postpartum period

Aim: This study aims to evaluate parenting behaviours of mothers, living in the province of Bingol, in the postpartum period.

Methods: The descriptive type research was conducted in a state hospital in the province of Bingol, between July and December, 2014. The study population consisted of mothers who meet the research inclusion criteria and gave birth in the studied hospital at the time of research. No sample selection was performed. The study was completed with 300 mothers. Data were collected by the researcher through face-to-face interview method using a "Questionnaire", and the "Postpartum Parenting Behaviour Scale (PPBS)".

Results: In the study, the mothers in the 18-25 age group, mothers with a college or higher level of education, employed mothers, mothers having an income that exceeds their expenses, mothers having a nuclear family structure, mothers married for at least 1-5 years, mothers who gave birth for the first time, mothers who gave birth through a planned pregnancy, and mothers having pre-natal care for more than 10 times were found to have higher mean postpartum parenting behaviour scores ($p<0.05$). In the study, 2.3% of the mothers had 1 point in the PPBS, and 62.7% had scored full (6 points), and the average PPBS score of the mothers was found to be 5.27 ± 1.17 .

Conclusion: In the study, it was found that the mean parenting scores of the mothers were higher; the mean PPBS scores was found to be affected by the age group, educational status, employment status, place of residence, income status, family type, duration of marriage, number of pregnancies, number of pre-natal cares, and whether the pregnancy was planned, whereas the mean PPBS scores was not found to be affected by the mode of delivery and gender of the baby.

Keywords: Mothers; Postpartum period; Parenting behaviour; Nursing; Newborn.

¹ İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, (Doç. Dr.), ORCID:0000-0002-4738-0747, e-posta: aynuraytekin25@hotmail.com

² Sorumlu Yazar: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, (Dr. Öğr. Üyesi.), ORCID: 0000-0003-3828-8874, e-posta: semraak_88@hotmail.com

³ Selçuk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, (Doç. Dr.), ORCID: 0000-0003-3269-445X, e-posta: s_nadaroglu@hotmail.com

⁴ Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk İzlem Merkezi, (Uzm. Hemşire), ORCID: 0000-0002-8383-2341, e-posta: sevdaakbakay@gmail.com

GİRİŞ

Çiftlerin anne-baba olmaya karar vermeleri ile başlayıp, hayat boyu devam edecek olan “ebeveyn olma süreci” önemli bir süreçtir. Gebeliğin sonlanması ile birlikte sağlıklı bir bebeğin annesi olma, kadın için mutluluk ifade eden yaşamsal bir tecrübe olmasının yanında yeni rol ve sorumlulukları beraberinde getirmektedir (1). Bir kadının annelik davranışlarını öğrenme sürecine annelik rolüne geçiş denir. Annelik kimliğinin oluşması ve annelik rolünün kazanılması bu süreçte gerçekleşmektedir (2,3). Anne-bebek arasındaki ilişki ve uyum açısından doğum eylemi sonrasındaki ilk dakikalar, ilerleyen saatler ve günler kritik zamanlardır. Doğumu takiben ilk birkaç gün içerisinde anne ile bebek arasında bağlanma ve uyumun yaşanması, bu çiftin beraber olmaktan mutluluk duymaları beklenmektedir (4,5). Anne ve bebek arasında oluşan bağlanma, gebelik döneminde başlar ve doğumdan sonra gelişerek ilerler. Nugent ve Brazelton, doğumdan hemen sonra başlayan zaman dilimini bağlanma açısından “mükemmelliğe denk mihenk noktası (touchpoint)” olarak ifade etmişlerdir (6). Doğumu takip eden ilk 60-90 dakikalık zaman dilimi ise en hassas süre olarak belirtilmektedir (7). Anne ve bebek arasında güvenli bağın kurulamaması, bebeğin büyüme ve gelişme aşamalarında (fiziksel, emosyonel, zihinsel, sosyal ve dil gelişimi) olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (8). Doğumu takiben başlayan bağlanma sürecinde bebeğin doğası gereği gösterdiği davranışlar arasında anneye yönelme, başını anneye çevirme, memeyi arayarak bulma, memeyi emme, annenin sütünü yutma, bir nesneyi yakalama, parmağını emme, beslenme saatlerini hissetme ve buna kendini hazırlama yer almaktadır (9).

Anne ve bebek arasında gerçekleşen bağlanma, etkileşim ve iletişim doğumun hemen ardından ne kadar erken ve sağlıklı bir şekilde oluşursa annelik duygusu da o kadar güçlü bir gelişim gösterecektir (1). Sağlıklı ve güvenli bağlanmanın gerçekleşmesi açısından doğum sonu dönemde bebeği ile ilk kez karşılaşan ve bağlanma ile ilgili ilk deneyimini yaşayan annenin bebeğine karşı gösterdiği davranışlar son derece önemlidir. Bu karşılaşmada, anne ya da babanın bebeğine gösterdiği ilk davranışlar ebeveynlik davranışı olarak ifade edilmektedir (10). Ebeveynlerin sergilediği bu davranışlar; bebekle konuşma, göz teması kurma, bebeğin el ve ayaklarını okşama, bebeği inceleme gibi

davranışları içerir (11). Bu ilk deneyim esnasında annenin bebeğine karşı sergilediği tüm davranışlar, anne-bebek arasındaki bağlanma sürecine yönelik önemli ipuçları vermektedir. Doğum sonu dönemde anne ve bebeğe bakım veren hemşire ve ebelerin en önemli bakım fonksiyonlarından biri anne-bebek etkileşimini sağlamak, güçlendirmek ve kolaylaştırmaktır. Bunu sağlarken elde edilen ipuçları ebe ve hemşireler için bakımın planlanmasında yol gösterici olacaktır (12). Bu dönemde ebe ve hemşireler tarafından annenin ebeveynlik davranışlarının değerlendirilmesi, bağlanma sorunlarının erken dönemde tespit edilmesi ve bu sorunlara yönelik girişimlerin planlanması fırsatını verecektir. Bu bilgilerden yola çıkarak çalışma, Türkiye'nin doğu bölgesindeki bir ilde annelerin doğum sonu dönemde ebeveynlik davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü: Araştırma, tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman: Araştırma, Bingöl ilinde bulunan bir devlet hastanesinde Temmuz-Aralık 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme: Evreni, araştırmanın yapıldığı tarihler arasında belirtilen hastanede doğum yapan ve araştırmaya alınma kriterlerine uyan anneler oluşturmuştur. Örneklem grubu seçimine gidilmeden evrenin tamamı ile çalışılmıştır. Araştırma 300 anne ile tamamlanmıştır. Araştırmaya alınma kriterleri; doğum sonrası anne ve bebeği etkileyen herhangi bir komplikasyon yaşamayan, iletişime açık, araştırmaya katılmaya gönüllü olan anneler olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları: Veriler araştırmacı tarafından literatür (11,13) ışığında hazırlanmış olan “Soru Formu” ve “Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışları Ölçeği” aracılığıyla toplanmıştır.

Soru Formu: Bu form yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, gebelik sayısı, doğum şekli, doğum öncesi bakım alma durumu ve bebeğin cinsiyeti gibi anneye ve bebeğe ait tanıtıcı özellikleri sorgulayan sorulardan oluşmuştur.

Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışları Ölçeği (DSEDÖ): Ölçek, doğumun ardından anne/baba ve bebeğin ilk karşılaşmaları sırasında, ebeveynlerin bebeğe karşı göstermiş oldukları ebeveynlik davranışlarını değerlendirmek için geliştirilmiştir. Britton ve

ark. tarafından 2001 yılında geliştirilen ölçek (14), Çalışır ve ark. (2009) tarafından Türk toplumuna uyarlanmıştır (11). Yedi maddeden oluşan ölçek, doğumu takiben ebeveyn ve bebeğin karşılaştığı ilk 10 dakikalık zaman diliminde gözlemcinin, ebeveynin bebeğine karşı gösterdiği davranışları gözlemlemesi yoluyla uygulanmaktadır. Gözlemci, ebeveynin yapmış olduğu davranışlara artı (+) ve yapmadığı davranışlara eksi (-) işaretini koyarak ölçeği değerlendirir. Ölçek maddelerinin puanlandırılmasında, yapılan davranışlar bir (1) puan, yapılmayan davranışlar ise sıfır (0) puan olarak kaydedilir. Ölçek maddelerine verilen puanların toplanmasıyla toplam ölçek puanı elde edilir, buna göre toplam puan 0-6 puan arasında değişir. Ebeveynin bebeğine karşı daha olumlu ebeveynlik davranışına sahip olduğunun göstergesi ölçekten elde edilen toplam puanın yüksek olmasıdır. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.85-0.93 değeri arasındadır (11). Bizim çalışmamızda ise Cronbach alfa değeri 0.69 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması: Veriler, Kadın Doğum Kliniğinin postpartum odasında, yeni doğum yapmış olan annenin bebeğiyle ilk karşılaşması sırasında gözlem yöntemi ile toplanmıştır. Annenin bebeğine karşı olan doğal davranışlarını gözleyebilmek için öncelikle DSEDÖ hem araştırmacı hem de gözlemci tarafından değerlendirilmiş, ardından da soru formu doldurulmuştur. Ölçeğin uygulamasında dikkat edilecek husus, doğumdan sonra bebek ve ebeveyn karşılaşmalarının ilk 10 dakikası gözlemci ve araştırmacı, annenin bebeğine karşı doğal gelişen davranışları gözlemleyerek ölçeği doldurmasıdır. DSEDÖ, gözleme dayalı bir değerlendirme aracı olduğundan bir gözlemci ve araştırmacı tarafından birbirlerinden bağımsız şekilde ancak aynı anda gözlem yoluyla puanlandırılmıştır. Klinikte çalışan ve en az 5 yıllık çalışma deneyimine sahip olan gönüllü hemşire gözlemci olmuştur. Veri toplamaya başlamadan önce araştırmacı, gözlemci hemşireye ölçeğin kullanımı konusunda eğitim vermiştir. Çalışmada bağımsız gözlemciler arası uyum McNemar testi ile değerlendirilmiş, gözlemciler arasında fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Araştırma verileri yaklaşık 10-15 dakikalık zaman diliminde toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi: Araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi SPSS 20.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizi için; yüzdeler dağılımı, ortalama, standart sapma, varyans analizi, bağımsız

gruplarda t-testi, post hoc ileri analizler, Mann Whitney U Testi, ve bağımsız gözlemciler arası uyumun değerlendirilmesinde McNemar testi kullanılmıştır. İstatistiksel sonuçlar “%95” güven aralığında, “ $p<0.05$ ” anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmanın yapılabilmesi ve etik kontrolü için Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Etik Kurulu’ndan etik onay (16.06.2014 tarihli-01 sayılı) ve araştırmanın yapıldığı kurumdan resmi izin alınmıştır. Araştırmaya dâhil edilen annelerin soruları yanıtlanmış, çalışmanın amacı açıklanmış ve bilgilendirme sonrası yazılı ve sözlü onayları alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmada annelerin tanıtıcı özelliklere göre dağılımları ile DSEDÖ puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 1’de verilmiştir. Annelerin yaş ortalaması 30.69 ± 6.43 olarak belirlenmiştir. Annelerin %52.3’ünün 26-35 yaş grubunda olduğu, %43.0’ünün ortaokul-lise mezunu olduğu ve %80.7’sinin çalışmadığı, %68.3’ünün il merkezinde yaşadığı, %51.3’ünün aile gelir durumunu gidere denk olarak algıladığı, %69.0’ünün çekirdek aile yapısına sahip olduğu ve % 36.7’sinin 1-5 yıldır evli olduğu saptanmıştır. Annelerin yaş grubuna göre DSEDÖ puan ortalamalarının karşılaştırılması incelendiğinde; en yüksek DSEDÖ puan ortalamasına 18-25 yaş grubundaki annelerin (5.58 ± 0.88), en düşük puan ortalamasına ise 36 ve üzeri yaş grubundaki (4.55 ± 1.60) annelerin sahip olduğu belirlenmiştir. Annelerin yaş grubu ile DSEDÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan ileri analizde 36 ve üzeri yaş grubundan kaynaklandığı belirlenmiştir. Okur-yazar olmayan annelerin DSEDÖ puan ortalamaları 4.59 ± 1.55 ile en düşük iken, ortaokul-lise eğitime sahip olanların 5.56 ± 0.83 , üniversite ve üzeri eğitime sahip olanların ise ölçek puan ortalamalarının 6.00 ± 0.00 olduğu belirlenmiştir. Anne eğitim düzeyine göre grupların DSEDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ve bu farkın ortaokul-lise ile üniversite ve üzeri eğitime sahip annelerden kaynaklandığı bulunmuştur ($p<0.05$).

Çalışmada çalışan ve çekirdek aile yapısına sahip olan annelerin DSEDÖ puan ortalamalarının diğer gruplardan daha yüksek olduğu (sırasıyla 5.79 ± 0.55 ve 5.46 ± 1.01) ve gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu

saptanmıştır ($p<0.05$, Tablo 1). Koç ve ark.'nın (5) çalışmasında; annelerin yaş grupları ve eğitim durumlarına göre DSEDÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı

olduğu bulunmuştur. Grace'in (15) doğumdan sonra annelerin, anne olarak kendilerini değerlendirdikleri çalışmada; eğitim düzeyinin ebeveynlik davranışını etkilediği saptanmıştır.

Tablo 1. Annelerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre DSEDÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Özellikler	Sayı	%	Ort. ± SS**	Test ve p
Yaş grubu (Ort.±SS=30.69±6.43)				
18-25	78	26.0	5.58±0.88	F=17.729
26-35	157	52.3	5.40±0.95	p=0.000
36 ve üzeri*	65	21.7	4.55±1.60	
Anne eğitim durumu				
Okur-yazar değil	44	14.7	4.59±1.55	
İlkokul	82	27.3	4.76±1.32	F=22.713
Ortaokul-Lise*	129	43.0	5.56±0.83	p=0.000
Üniversite ve üzeri*	45	15.0	6.00±0.00	
Çalışma durumu				
Çalışıyor	58	19.3	5.79±0.55	t=3.888
Çalışmıyor	242	80.7	5.14±1.25	p=0.000
Aile tipi				
Çekirdek	207	69.0	5.46±1.01	t=4.471
Geniş	93	31.0	4.82±1.39	p=0.000
Yaşadığı yer				
İl*	205	68.3	5.48±0.93	F=11.342
İlçe	47	15.7	4.87±1.42	p=0.000
Köy	48	16.0	4.75±1.56	
Ailenin gelir durumu				
Gelir giderden az*	110	36.7	4.69±1.44	F=24.565
Gelir gidere denk	154	51.3	5.56±0.83	p=0.000
Gelir giderden fazla	36	12.0	5.75±0.77	
Evlilik süresi				
1-5 yıl	110	36.7	5.60±0.91	
6-10 yıl	91	30.3	5.36±1.05	F=18.647
11-15 yıl	52	17.3	5.35±0.88	p=0.000
16 yıl ve üzeri*	47	15.7	4.21±1.60	
Toplam	300	100.0	5.27±1.17	

* İleri analiz sonucu anlamlılığın kaynaklandığı grup

** Ort.=Ortalama ± SS=Standart Sapma

Çalışmada çekirdek ailede yaşayan annelerin ebeveynlik davranışı puan ortalamalarının geniş ailede yaşayanlara göre yüksek olduğu bulunmuştur. Özkan ve Polat'ın (16) yaptığı çalışmada; çekirdek ailede yaşayan deney ve kontrol grubu annelerinin annelik puan ortalamalarının geniş ailede yaşayanlara göre yüksek olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir. Koç ve ark.'nın (5) yaptığı çalışmada da çekirdek ailede yaşayan annelerin ebeveynlik davranışı puan ortalamalarının geniş ailede yaşayanlara göre yüksek olduğu bulunmuştur. Çekirdek ailede yaşayan bireylerin günlük işlerini destek almadan kendilerinin yürütmesiyle ilişkili olarak bebeklerinin bakım ihtiyaçlarını karşılama bilinci, ebeveyn olma sorumluluğu ve davranışları olumlu yönde etkilenmiş olabilir.

Annelerin yaşadığı yerleşim bölgesinin DSEDÖ puan ortalamalarına etkisi incelendiğinde; il merkezinde yaşayan annelerin ölçek puan ortalamalarının (5.48±0.93) ilçede ve köyde yaşayan annelerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenen gruplar arasındaki bu farkın il merkezinde yaşayan annelerden kaynaklandığı ileri analizlerde ortaya çıkmıştır ($p<0.05$, Tablo 1). Koç ve ark.'nın (5) çalışmasında il merkezinde yaşayan annelerin köyde yaşayanlara göre DSEDÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Yerleşim yerine göre ebeveynlik davranışı puanları arasında farklılığın olması özellikle ilde yaşayan annelerin olanaklarının daha iyi olmasından, tüm hizmetlere daha kolay ulaşabilmesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Ailenin gelir durumunu giderden az olarak algılayan annelerin en düşük DSEDÖ puan ortalamasına (4.69±1.44), gelir durumunu giderinden daha fazla olarak algılayan annelerin ise en yüksek ölçek puan ortalamasına (5.75±0.77) sahip olduğu belirlenmiştir. Aile gelir durumu algısına göre annelerin DSEDÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve bu anlamlılığın ailenin gelirini giderinden az olarak algılayan annelerden kaynaklandığı bulunmuştur (p<0.05, Tablo 1). Annelerin ebeveynlik davranışları oluşurken ekonomik anlamda sıkıntıda olmamaları anne- bebek ilişkisini olumlu yönde etkileyebilir. Özkan ve Polat'ın (16) yaptığı çalışmada geliri yüksek olan annelerin puan ortalamalarının yüksek olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde Koç ve ark.'nın (5) yaptığı çalışmada da annelerin gelir durumları ve çalışma durumlarına göre DSEDÖ puan ortalaması karşılaştırıldığında puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Taner Büyüksarı ve Çalışır'ın (17) çalışmasında gelir durumu yüksek olan ailelerin DSEDÖ puan ortalaması daha yüksek bulunmuş olup, bu durum geliri giderinden fazla olan, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin ebeveyn olmaya daha hazır davranışlar gösterebileceği bildirilmiştir. Balcı ve Savaşer (18) yaptıkları çalışmada annenidoğan ilişkisinin gelişmesinde ailenin sosyo ekonomik durumunun etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu bakımdan çalışmamızın bulguları daha önce yapılmış çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Evlilik süresi 1-5 yıl arasında olan annelerin DSEDÖ puan ortalamalarının 5.60±0.91 ile diğer gruplardan daha yüksek olduğu, en düşük ölçek puan ortalamasına 16 yıl ve daha fazla süredir evli olan annelerin sahip olduğu (4.21±1.60) belirlenmiştir. Evlilik süresi ile DSEDÖ puan ortalamaları arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p<0.05), ileri analizler sonucu bu anlamlılığın 16 yıl ve üzeri evlilik süresine sahip annelerden kaynaklandığı bulunmuştur (Tablo 1). Çalışmada evlilik süresi 16 yıl ve üzeri olan ve 4 ve daha fazla gebeliği olan annelerin daha düşük ebeveynlik davranış puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde bu özelliklerin doğum sonu dönemde ebeveynlik davranışına etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmada 16 yıl ve daha fazla süredir evli olan ve çok sayıda gebelik yaşamış annelerin çoğunun mevcut gebeliklerinin planlanmamış olduğu ve

bu süreçte yeterli düzeyde sosyal destek alamadığı düşünülmektedir. Bununla ilişkili olarak annelerin doğum sonu dönemde ebeveynlik davranışları düzeyinin düşük olduğu söylenebilir.

Annelerin gebelik ve bebekle ilgili özellikleri ile bu özelliklere göre DSEDÖ puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 2'de verilmiştir. Buna göre annelerin %37.3'ünün ikinci gebeliği olduğu, %96.7'sinin planlanmış gebelik olduğu, %54.7'sinin gebeliği boyunca 10 ve daha fazla sayıda doğum öncesi bakım aldığı, %60.7'sinin doğumunu vajinal yolla gerçekleştirdiği ve bu doğumların %51'inden kız bebek dünyaya geldiği saptanmıştır. Çalışmada ilk gebeliği olan anneler en yüksek DSEDÖ puan ortalamasına (5.62±0.70) sahipken gebelik sayısı attıkça annelerin ölçek puan ortalamalarının düştüğü ve en düşük puan ortalamasına 4 ve daha fazla sayıda gebeliği olan annelerin sahip olduğu bulunmuştur. Gebelik sayısı ile DSEDÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p<0.05), gruplar arasındaki farkın 4 ve daha fazla gebeliği olanlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Doğum öncesi bakım sayısına göre annelerin DSEDÖ puan ortalamaları incelenmiş ve doğum öncesi bakım sayısı 10 ve üzeri olan annelerin ölçek puan ortalamalarının (5.64±0.83) diğer gruplardan istatistiksel olarak anlamlı farkla daha yüksek olduğu ve anlamlılığın yine bu gruptan kaynaklandığı belirlenmiştir (p<0.05). Ek olarak çalışmada planlı gebelik sonucu doğum yapan annelerin DSEDÖ puan ortalamalarının gebeliğini planlamayan annelerden istatistiksel olarak anlamlı farkla daha yüksek olduğu bulunmuştur (p<0.05). Çalışmada doğum şekli ve bebeğin cinsiyeti değişkenlerinin annelerin DSEDÖ puan ortalamalarını etkilemediği saptanmıştır (p>0.05, Tablo 2). Taner Büyüksarı ve Çalışır'ın (17) yaptığı planlanmamış gebeliklerin doğum sonrası erken dönemdeki annelik davranışına etkisine baktıkları çalışmada anne yaşı, eğitimi, çalışma durumu, aile tipi gibi değişkenlerin çalışmamızla paralel olarak ebeveynlik davranışlarını etkilediği bulunmuştur.

Anne olma süreci fiziksel, psikolojik, sosyal ve bilişsel olarak hazır olmayı gerektirir (19). Planlı olmayan gebeliklerde ya da anne-baba olmak için hazır olunmadığında gebelik sürecine ve ebeveynlik sorumluluğuna uyumda bireyler güçlük yaşayabilirler. Anne olmaya hazır olan ve planlı gebelik yaşayan anneler bebekleriyle daha olumlu bir bağ ve ilişki kurabilmektedirler. Doğum sonrası ilk dakikalar,

sonrasındaki saatler ve devamındaki günler anne ile bebeğin yeni durumlarına adaptasyonları ve aralarındaki bağı geliştirme yönünden önemli bir zaman dilimidir (1,4). Bu nedenle gebeliğini planlayan, bakıma yönelik araştırma yapan, eğitim alan annelerin kendilerini anneliğe hazır hissetmeleri için geliştirdikleri davranışlar ebeveynlik davranışı puanında etkili olduğu söylenebilir. Taner Büyüksarı ve Çalışır'ın (17)

çalışmasında doğum öncesi bakım alan annelerin DSEDÖ puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Annelere bakım ile ilgili verilen bilgi onları gebelik süreci boyunca ebeveynliğe hazırlamış ve davranışlarını olumlu etkilemiş olabilir. Koç ve ark.'nın (5) yaptığı çalışmada gebeliğin planlı olma durumunun annelik rolü kazanımını olumlu etkilediği belirlenmiştir.

Tablo 2. Annelerin Gebelik ve Bebekle İlgili Özelliklere Göre DSEDÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Özellikler	Sayı	%	Ort. ± SS	Test ve p
Gebelik sayısı				
1	56	18.7	5.62±0.70	
2	112	37.3	5.55±0.95	F=14.909
3	68	22.7	5.22±1.12	p=0.000
4 ve üzeri*	64	21.3	4.50±1.53	
Doğum öncesi bakım sayısı				
2-4	30	10.0	5.07±1.11	F=21.837
5-9	106	35.3	4.75±1.41	p=0.000
10 ve üzeri*	164	54.7	5.64±0.83	
Gebeliği isteme durumu				
İsteyerek	290	96.7	5.37±0.98	MU=131.500
İstemeyerek	10	3.3	2.00±1.49	p=0.000
Doğum şekli				
Vajinal	182	60.7	5.19±1.20	t=1.465
Sezaryen	118	39.3	5.39±1.12	p=0.144
Bebeğin cinsiyeti				
Kız	153	51.0	5.19±1.24	t=1.062
Erkek	147	49.0	5.34±1.11	p=0.289
Toplam	300	100.0	5.27±1.17	

Gager ve ark. (20), anne olmayı planlayan gebe adaylarının bebek ile gelebilecek tüm sorumluluklara hazırlandıklarını ve çocuk bakımı için doğru ve sağlam kaynakları bularak başarıya ulaştıklarını bildirmiştir. Daha önce yapılmış çalışmalarda da çalışmamıza paralel olarak plansız şekilde gebe kalan anneler ile bebekleri arasındaki etkileşimin-iletişimin, planlı şekilde gebe kalan annelerinkinden daha düşük ve yetersiz olduğu; eğitim düzeyinin, gebelik sayısının, algılanan aile gelirinin ve anne-baba-bebek bağlarını güçlendiren yöntemlerin anne-bebek etkileşimini etkilediği görülmektedir (12, 21). Çalışmada anne olmayı planlayan kadınların kendilerini bu sürece hazırlamış oldukları, sosyal, ekonomik ve psikolojik kaynakları daha etkili kullandıkları düşünüldüğünden doğum sonu ebeveynlik davranışları puanlarının yüksek olduğu söylenebilir.

Çalışmada annelerin DSEDÖ puan ortalamaları ile ölçek puanlarının dağılımı Tablo 3'te verilmiştir. Buna göre annelerin DSEDÖ

puan ortalamasının 5.27±1.17 olduğu; annelerin %2.3'ünün ölçekten 1 puan alırken, %62.7'sinin tam puan aldığı (6 puan) belirlenmiştir (Tablo 3). Anne ve babalar için ebeveyn olma mutluluk verici bir olaydır. Ancak bu mutluluk beraberinde birçok yeni rol ve sorumluluk getirdiği için bu dönem zorlu bir süreçtir (1, 13, 16).

Tablo 3. Annelerin DSEDÖ Puan Ortalamaları ve Dağılımı

Ölçek	Ort ± SS	Min-Max
DSEDÖ	5.27±1.17	1-6
Puan	Sayı	%
1 puan	7	2.3
2 puan	5	1.7
3 puan	12	4.0
4 puan	41	13.7
5 puan	47	15.7
6 puan	188	62.7
Toplam	300	100.0

Bu rol ve sorumlulukların yanında doğum sonu dönemde ebeveynliği içine alan hem fizyolojik hem de psikolojik birçok değişiklikler meydana gelmektedir. Anne ve babada meydana gelen bu değişimlerin tümü önemli bir gelişimsel geçiş sürecidir (22). Doğum sonrası erken dönemde anne/ babanın ebeveynlik davranışlarıyla ilgili sorunlarının tespit edilmesi, anne ve/veya babaya verilmesi gereken desteğin belirlenmesine katkı sağlayabilir (11).

Bu bakımdan ebeveynlerin bebeğe karşı tutumlarının belirlenmesi önemlidir. Çalışmada annelerin DSEDÖ puan ortalamalarının 5.27 ± 1.17 olduğu ve annelerin yarısından fazlasının (%62.7) ölçekten tam puan aldığı belirlenmiştir. Ölçekten alınabilecek tam puanın 6 olduğu dikkate alındığında çalışmaya alınan annelerin bu zorlu dönemde bebeklerine karşı oldukça yüksek düzeyde olumlu bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Literatür incelendiğinde; Koç ve ark. (5) tarafından annelik rolü ve ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan çalışmada annelerin DSEDÖ puan ortalamaları 4.68 ± 1.34 olarak belirlenmiştir. Annelerin ebeveynlik davranışlarının incelendiği başka bir çalışmada (13) ölçek puan ortalaması 3.20 ± 1.95 olarak bildirilmiştir. Britton ve ark.'nın (2001) çalışmasında annelerin ebeveynlik davranışları puan ortalaması 4.92 ± 1.63 olarak saptanmıştır (14). Genel olarak bakıldığında daha önce yapılmış çalışmalarda da annelerin doğum sonrası erken dönemle ebeveynlik davranışları puanlarının yüksek olduğu söylenebilir. Annelerin ebeveynlik davranışları düzeylerinin belirlenmesinin yanında bebeğe karşı tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi, erken

dönemde sorunların tespit edilmesi ve müdahalelerin planlanması açısından önemlidir.

Araştırmanın sınırlılıkları: Tek merkezli uygulanan araştırma, bu anne grubu ile sınırlı olup, tüm annelere genellenemez.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, çalışmada annelerin doğum sonu dönemde yüksek düzeyde ebeveynlik davranışları gösterdiği; yaş grubu, eğitim durumu, yaşadığı yer, gelir durumu, çalışma durumu, aile tipi, evlilik süresi, gebelik sayısı, doğum öncesi bakım sayısı, gebeliğin planlanma durumlarının DSEDÖ puan ortalamalarını etkilediği, doğum şekli ve bebeğin cinsiyetinin ise DSEDÖ puan ortalamalarını etkilemediği bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre; muayene ya da doğum için kadın doğum kliniklerine gelen anne adaylarına, başarılı ve olumlu annelik davranışları geliştirmelerini hedefleyerek doğum öncesi ve sonrası dönemde, ebeveynlik rollerine ve sorumluluklarına geçiş konusunda eğitimlerin verilmesi, anne adaylarının konuyla ilişkili eğitim materyalleri (kitapçık, broşür vb) ile desteklenmesi ve bu uygulamaların rutin hale getirilmesi, doğum sonu erken dönemde ise anne-bebek etkileşimi için emzirmeye en erken dönemde başlanması, annelerin bebeklerini algılama ve kabullenme sürecinin desteklenmesi ve annelerin özgüveninin olumlu yönde geliştirilmesi önerilebilir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur

Yazar Katkısı: Fikir sahibi: AAÖ, SA, Tasarım: AAÖ, SK, SA, Kaynak taraması: AAÖ, SK, SK, makalenin yazılması: AAÖ, SK, SK, SA, eleştirel inceleme: AAÖ, SK

KAYNAKLAR

1. Beydağ K. Doğum Sonu Dönemde Anneliğe Uyum ve Hemşirenin Rolü. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2007; 6: 479-83.
2. Özkan H, Polat S. Annelik Davranışını Öğrenme Süreci ve Hemşirelik Desteği. Bozok Tıp Dergisi 2011; 1: 35-9.
3. Meighan M. Mercer's Becoming a Mother Theory in Nursing Practice. Alligood M (eds). Nursing Theory, Utilization & Application. 5th ed. United States, Elsevier. 2014. p. 81-98.
4. Yıldırım G, Gökyıldız Ş. Sağlıklı Bebeğe Sahip Olamayan Ailelerin Yaşadığı Psikososyal Sorunlar. Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences 2004; 7: 74-82.
5. Koç Ö, Özkan H, Bekmezci H. Annelik Rolü ve Ebeveynlik Davranışları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi 2016; 6(2):143-50.
6. Yıldız D. Doğum Sonrası Dönemde Annelerin Bebek Bakımı Konusunda Danışmanlık Gereksinimleri ve Yaklaşımlar. Gülhane Tıp Dergisi 2008; 50(4): 294-8.
7. Can G. Anne-Yenidoğan Bağının Önemi. Ed: Kişi, A. Ben Hasta Değilim Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü. 1.Baskı. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi; 1999.p.25-42.
8. Kavlak O, Şirin A. Maternal Bağlanma Ölçeğinin Türk Toplumuna Uyarlanması. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 2009; 6(1): 188-202.
9. Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri E, Şenol S. Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. Klinik Psikiyatri 2005; 8: 88-99.

10. Klaus MH, Kennel JH. Care of Mother, Father, and Infant. Avroy AF, Martin JR. (eds). Neonatal-Perinatal Medicine Diseases of The Fetus and Infant. 6st edition, Mosby Comp. Publ., St. Louis, Baltimore.1997.p.145-50.
11. Çalışır H, Karacam Z, Akgül AF, Kurnaz DA. Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışı Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2009; 12(1): 1-8.
12. Çoban A, Saruhan A. Anne-Bebek Etkileşiminde Hemşirenin Rolü. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 2005; 21 (2): 89-96.
13. Özkan H, Kanbur A, Apay S, Kılıç M, Ağapınar S, Özorhan EY. Annelerin Doğum Sonu Dönemde Ebeveynlik Davranışlarının Değerlendirilmesi. Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni 2013; 47(3): 117-21.
14. Britton HL, Gronwaldt V, Britton JR. Maternal Postpartum Behavior and Mother-Infant Relationship During the First of Life. The Journal of Pediatrics 2001; 13: 905-9.
15. Grace JT. Mothers' Self Reports of Parenthood Across the First 6 Months Postpartum. Research in Nursing and Health 1993; 16(6): 431-9.
16. Özkan H, Polat S. Maternal Identity Development Education on Maternity Role Attainment and My Baby Perception of Primiparas. Asian Nursing Research 2011; 5(2): 108-17.
17. Taner Büyüksarı S, Çalışır H. Planlanmamış Gebeliklerin Doğum Sonrası Erken Dönemdeki Annelik Davranışına Etkisi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 2021; 5(1): 37-50.
18. Balcı S, Savaşer S. Annelerin Bebeklerini Algılama Durumu. Uluslararası Katılımlı VI. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, 14-16 Mayıs 1998, Ankara.
19. Mercer RT. Becoming a Mother versus Maternal Role Attainment. Journal of Nursing Scholarship 2004; 26(3): 226-32.
20. Gager C, McLanahan S, Gleib D. Preparing for Parenthood: Who's Ready, Who's Not? Halfon N, McLearn K, Schuster M. (Eds.). Child Rearing in America: Challenges Facing Parents with Young Children, Cambridge: Cambridge University Press. 2002. p. 50-80.
21. Karacam Z, Şen E, Amanak K. Effects of Unplanned Pregnancy on Neonatal Health in Turkey: A case-control study. International Journal of Nursing Practise 2010; 16(6): 555-63.
22. Özkan H, Çelebioğlu A, Üst ZD, Kurudirek F. Doğum Sonu Dönemde Babaların Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi 2016; 6(3): 191-6.